

DENDROFLORA PRZYDROŻNYCH OBIEKTÓW SAKRALNYCH W GMINIE MEŁGIEW (WOJ. LUBELSKIE) W ASPEKCIE PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWYM

Magdalena Lubiarz, Piotr Kulesza

Katedra Ochrony Przyrody, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
Department of Nature Preservation, The John Paul II Catholic University of Lublin
ul. Konstantynów 1h, 20-708, Lublin. e-mail: lubiarz@kul.pl, pkulesza@kul.pl

Streszczenie. Jednym z elementów polskiego krajobrazu są przydrożne obiekty sakralne. Bardzo często towarzyszą im rośliny, a zwłaszcza drzewa i krzewy. Badania przeprowadzone na terenie gminy Mełgiew w województwie lubelskim mają charakter inwentaryzacyjny. Określają skład gatunkowy, stan zdrowotny i wiekowy dendroflory towarzyszącej przydrożnym obiektom sakralnym. Wynikiem analiz jest waloryzacja roślinności towarzyszącej tym obiektom pod względem przyrodniczo-krajobrazowym.

Słowa kluczowe: dendroflora, przydrożne obiekty sakralne, krajobraz, Mełgiew, krzyż, kapliczka

WSTĘP

Jednym z elementów polskiego krajobrazu są przydrożne obiekty sakralne, takie jak krzyże i kapliczki. Współtworzą one otaczającą nas przestrzeń, niosąc w sobie potencjał nie tylko religijny i społeczno-kulturowy, ale także krajobrazowo-przyrodniczy. Występują bowiem najczęściej w miejscach istotnych topograficznie lub widokowo w towarzystwie roślin [Seweryn 1958, Kozaczyńska 2007, Frąckiewicz 2011, Czerwiński 2012]. Te ostatnie są szczególnie ważne, gdyż uzupełniając sakralne obiekty, podwyższają ich wartość wizualno-estetyczną, a przez to wpływają na wzrost różnorodności krajobrazowej. Roślinność, a zwłaszcza drzewa i krzewy stanowią dla tych obiektów przyrodnicze tło oraz pełnią funkcję dekoracyjną i symboliczną [Majdecka-Strzeżek 2003, Borcz i Czechowicz 2003, Cała 2007, Fortuna-Antoszkiewicz i Kimic 2007, Pudelska 2011]. Warto zatem uzupełnić stan badań o analizy dendroflory towarzyszącej przydrożnym obiektom sakralnym na Lubelszczyźnie, zwłaszcza że region ten bogaty jest w tego typu elementy przestrzenne [Peters 1981, Gauda 1987, Kondraciuk i Urbański 2008, Garbacz 2009].

Celem niniejszej pracy jest dokładna inwentaryzacja dendroflory towarzyszącej przydrożnym obiektom sakralnym na terenie gminy Mełgiew. Określenie jej

składu gatunkowego, stanu zdrowotnego oraz analiza wiekowa drzew. Dodatkowym celem jest także wskazanie tych obiektów sakralnych, których roślinność towarzysząca sprawia, że pełnią one istotną funkcję widokowo-estetyczną i kompozycyjno-przestrzenną w krajobrazie. Ważnym elementem badań jest także sprawdzenie, czy obserwowane w innych regionach Polski gatunki drzew i krzewów przy przydrożnych obiektach sakralnych towarzyszą także adekwatnym obiektom w gminie Mełgiew.

MATERIAŁ I METODY

Badania terenowe przeprowadzono na obszarze całej gminy Mełgiew. Gmina ta znajduje się w centralnej części województwa lubelskiego, w powiecie świdnickim. Ma charakter wiejski, chociaż podlega silnym wpływom urbanizacyjnym pobliskiego Lublina i Świdnika [Sempliński 2009].

Obserwacje i pomiary wykonano dwukrotnie w kwietniu i we wrześniu 2011 r. W badaniach uwzględniono wszystkie przydrożne obiekty sakralne (krzyże, kapliczki, figury, mogiły) znajdujące się w granicach administracyjnych gminy. Przy każdym obiekcie określono skład gatunkowy towarzyszącej dendroflory, przyjmując nazewnictwo roślin za Senetą i Dolatowskim [2002]. Zbadano stan zdrowotny drzew i krzewów według następujących kryteriów: struktura przestrzenna, deformacje pokroju, wygląd pędów i liści. Dodatkowo w przypadku drzew stwierdzono obecność ubytków powierzchniowych i wgłębnych oraz dokonano pomiarów pierśnicy ich pni. Przy ocenie stanu zdrowotnego roślinności przyjęto czterostopniową skalę: bardzo dobry, dobry, zły i bardzo zły. Wykonano także szczegółową dokumentację fotograficzną analizowanych obiektów.

Dokonano także waloryzacji obiektów sakralnych uzupełnionych o drzewa i krzewy pod względem ich wartości wizualno-estetycznej i kompozycyjno-przestrzennej oraz oceny dendroflory przy przydrożnych obiektach sakralnych pod kątem jej znaczenia i funkcji w krajobrazie gminy Mełgiew. W tym celu przeanalizowano roślinność, uwzględniając następujące kwestie: Czy roślinność towarzysząca obiektom sakralnym wykazuje szczególny walor kompozycyjny? Czy drzewa i krzewy uzupełniające obiekty sakralne pełnią istotną funkcję w krajobrazie? Czy wspomniane drzewa i krzewy można uznać za akcenty widokowe w krajobrazie? Czy ich kompozycja i stan zdrowotny podwyższa lub obniża wartość wizualno-estetyczną krajobrazu? Czy dendroflora przy obiekcie sakralnym zwiększa różnorodność otaczającego terenu? Czy jest ona powiązana funkcjonalnie i przestrzennie z sąsiadującym pokryciem i zagospodarowaniem terenu, np. z zadrzewieniami śródpolnymi?

Analizując dendroflorę każdego obiektu sakralnego z uwzględnieniem powyższych zagadnień, dokonano oceny według przyjętej skali od jednego do trzech, gdzie 1 oznacza małą wartość widokowo-estetyczną oraz kompozycyjno-przestrzenną, 2 średnią, a 3 dużą.

WYNIKI I DYSKUSJA

W wyniku przeprowadzonych badań na obszarze gminy Mełgiew stwierdzono występowanie 84 przydrożnych obiektów sakralnych. Wśród nich jest: 72 krzyże, 8 kapliczek 1, figura oraz 3 groby. Obiekty te rozmieszczone są na terenie gminy w sposób nierównomierny. Największe zagęszczenie przydrożnych obiektów sakralnych odnotować można w centralnej części gminy wzdłuż najważniejszych szlaków komunikacyjnych. Większość bo aż 77 obiektów zlokalizowana jest w bezpośrednim sąsiedztwie dróg.

Tabela 1. Wykaz i liczebność roślin oraz rodzaj przydrożnego obiektu sakralnego

Table 1. The list and number of plants and type of roadside sacral objects

	Gatunek lub rodzaj rośliny Species or genus of plants	Łączna liczba okazów Total number of specimens	Liczba okazów przy Number of specimens with			
			krzyżach crosses	kapliczkach shrines	figurach statues	mogiłach tombs
1	<i>Acer negundo</i> L.	1	1	-	-	-
2	<i>Acer platanoides</i> L.	3	3	-	-	-
3	<i>Acer pseudoplatanus</i> L.	2	1	1	-	-
4	<i>Aesculus hippocastanum</i> L.	9	5	-	-	4
5	<i>Berberis thunbergii</i> DC. 'Atropurpurea'	4	4	-	-	-
6	<i>Betula pendula</i> Roth	10	10	-	-	-
7	<i>Buxus sempervirens</i> L.	4	4	-	-	-
8	<i>Euonymus europaeus</i> L.	2	2	-	-	-
9	<i>Fraxinus excelsior</i> L.	5	5	-	-	-
10	<i>Juglans regia</i> L.	1	1	-	-	-
11	<i>Juniperus communis</i> L.	20	20	-	-	-
12	<i>Ligustrum vulgare</i> L.	1	1	-	-	-
13	<i>Mahonia aquifolium</i> (Pursh) Nutt.	2	2	-	-	-
14	<i>Philadelphus coronarius</i> L.	6	5	-	1	-
15	<i>Picea abies</i> (L.) H.Karst	6	4	2	-	-
16	<i>Picea glauca</i> 'Conica' (Moench) Voss	2	2	-	-	-
17	<i>Picea pungens</i> Engelm.	2	1	1	-	-
18	<i>Pinus sylvestris</i> L.	4	4	-	-	-
19	<i>Populus simonii</i> Carriere	2	2	-	-	-
20	<i>Prunus</i> L.	1	1	-	-	-
21	<i>Pyrus</i> L.	1	1	-	-	-
22	<i>Rhododendron</i> L.	7	1	6	-	-
23	<i>Rhus typhina</i> L.	4	4	-	-	-
24	<i>Robinia pseudoacacia</i> L.	3	3	-	-	-
25	<i>Rosa canina</i> L.	1	-	-	1	-
26	<i>Rosa multiflora</i> Thunb.	2	2	-	-	-
27	<i>Rosa rugosa</i> Thunb.	1	1	-	-	-
28	<i>Sorbus aucuparia</i> L.	5	5	-	-	-
29	<i>Spiraea</i> × <i>vanhouttei</i> (Briot) Zabel	2	2	-	-	-
30	<i>Spiraea japonica</i> L.	2	2	-	-	-
31	<i>Syringa vulgaris</i> L.	20	20	-	-	-
32	<i>Thuja occidentalis</i> L.	44	42	2	-	-
33	<i>Tilia cordata</i> Mill.	45	41	4	-	-
34	<i>Viburnum opulus</i> L.	1	1	-	-	-

Opracowanie własne

Wśród wszystkich przydrożnych obiektów sakralnych 64 uzupełnionych jest w dendroflorę. Są to drzewa (łącznie 170 sztuk) i krzewy (łącznie 55 sztuk) zarówno liściaste, jak i iglaste, które łącznie reprezentują 31 gatunków. Przeważają gatunki liściaste, których jest 25, co stanowi 81% całej zinwentaryzowanej dendroflory. Gatunków iglastych jest zaledwie 6, co stanowi 19%. Szczegółowy wykaz zinwentaryzowanych gatunków oraz rodzaj obiektu, któremu towarzyszą, przedstawia tabela 1.

Wśród gatunków liściastych najliczniej występuje lipa drobnolistna, którą reprezentuje aż 45 osobników, a wśród gatunków iglastych najczęściej pojawiają się żywotniki zachodnie, których jest 44. Lipa drobnolistna towarzyszy 21 obiektom sakralnym, w tym 19 krzyżom i 2 kapliczkom. Natomiast żywotnik zachodni uzupełnia 17 obiektów, w tym 16 krzyży i 1 kapliczkę. Wśród krzewów liściastych dominuje lilak pospolity reprezentowany przez 20 okazów obecnych przy 9 obiektach sakralnych, a mianowicie przy 8 krzyżach i 1 figurze. Powyższe dane potwierdzają dotychczasowe wyniki badań z innych regionów Polski, gdyż wskazują, że dominującymi gatunkami są lipy, lilaki i żywotniki [Majdecka-Strzeżek 2003, Fortuna-Antoszkiewicz i Kimic 2007, Pudelska 2011]. Należy również zaznaczyć, że podobnie jak w innych regionach kraju obiekty sakralne w gminie Mełgiew uzupełnione są o plastikowe kwiaty i liście. Takie ozdoby występują aż na 95% obiektów. Niestety zamiast zdobić, oszpecają krzyże i kapliczki, przesłaniając ich zdobienia oraz napisy świadczące o pochodzeniu. Wpływają również na negatywne postrzeganie krzyża, który ztraca swoją symbolikę religijną.

Stan zdrowotny badanej dendroflory jest zróżnicowany. Kondycja drzew i krzewów liściastych jest lepsza niż gatunków iglastych. Wśród drzew przeważa stan dobry. Rośliny drzewiaste wykazują najczęściej ubytki węgłne, posusz i deformacje wynikające z braku właściwych cięć pielęgnacyjnych. Największe uszkodzenia odnotowano wśród dominujących lip drobnolistnych, a także kasztanowców. Znacznie lepszy stan zdrowotny przedstawiają jesiony i klony. Najlepsze warunki zdrowotne charakteryzują brzozy brodawkowate, które są najmłodsze w obserwowanej dendroflorze. Stan zdrowotny badanego drzewostanu według przyjętej czterostopniowej skali przedstawia wykres 1.

Analiza wiekowa drzewostanu towarzyszącego obiektom sakralnym na badanym obszarze wskazuje, że średnia wieku drzew wynosi 50 lat. Drzew mających więcej niż 120 lat jest tylko sześć, co stanowi 6,1% całego drzewostanu. Są to klon pospolity w Krępcu, jesion wyniosły w Minkowicach oraz cztery lipy drobnolistne: dwie w Dominowie i dwie w Józefowie. Drzewem o największej pierśnicy, a przez to najstarszym jest okaz lipy drobnolistnej w Józefowie, która osiąga 116 cm średnicy. Rośnie ona przy metalowym krzyżu z 1990 r. na skrzyżowaniu lokalnych dróg. Największy udział w analizowanym drzewostanie mają drzewa w wieku do 30 lat, które stanowią 45% wszystkich drzew towarzyszących przydrożnym obiektom sakralnym.

Tabela 2. Wykaz przydrożnych obiektów sakralnych w gminie Melgiew o dużych wartościach przyrodniczo-krajobrazowych
Table 2. List of high nature and landscape value of roadside sacral objects in Melgiew district

L.p.	Rodzaj obiektu Type of object	Lokalizacja Localization	Ocena Evaluation
1	Drewniana kapliczka Wooden roadside shrine	Krepiec	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż cztery wiekowe lipy drobnolistne otaczają dookoła zabytkową kapliczkę; Drzewa pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzew jest bardzo dobry, a kompozycja zieleni o wartości historycznej podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi równowagę i urozmaicenie dla otaczających pól uprawnych. Dendroflora of object has a high compositional value because four old Small-leaved lime surround historic roadside shrine; trees have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of trees is very good and historically important plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they give a balance and variety to the surrounding farmlands.
2	Figura na kopcu Statues on the mound	Krepiec	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż grupa ozdobnych krzewów uzupełnia zabytkową figurę; krzewy pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; kopiec z krzewami jest dominującym akcentem widokowym terenu i jego urozmaicheniem; stan zdrowotny krzewów jest bardzo dobry, a kompozycja zieleni w postaci symetrycznych nasadzeń podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność, choć podkreśla obiekt sakralny i stanowi dla niego tło oraz wykazuje ład przestrzenny, to nie ma powiązania z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż sąsiaduje z chaotyczną zabudową jednorodzinną. Dendroflora of object has a high compositional value because a group of ornamental shrubs completes historic statues; shrubs have an important view and aesthetic functions in landscape; the mound with shrubs is viewing accent and give variety to land; health condition of shrubs is very good and symmetrical plants composition increases view values of landscape; although plants emphasizes sacral object and creates for him the background and give the spatial order they not have a relationship with the surrounding land cover types because the mound has contact with a chaotic architecture.
3	Metalowy krzyż Metal roadside cross	Krepiec	Dendroflora obiektu ma niezadowalający walor kompozycyjny, gdyż tylko jedna drobnolistna lipa drobnolistna uzupełnia krzyż; drzewo pełni istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; jest akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzewa jest dobry; brak czytelnej kompozycji zieleni nie ma jednak negatywnego wpływu na walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi kontynuację śródpolnych i przydrożnych zarośli. Dendroflora of object has an unsatisfactory compositional value because only one branchy Small-leaved lime completes roadside cross; tree has an important view and aesthetic functions in landscape; it is viewing accent and gives variety to land; health condition of tree is good; although there is no clear plants composition this object increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they are a continuation of midfield shelterbelts and roadsides flora.

4	Metalowy krzyż Metal roadside cross	Krepiec	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż cztery lipy drobnolistne otaczają dookoła krzyż; drzewa pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzew jest bardzo dobry, a kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi równowagę dla otaczających pól uprawnych i malowniczy akcent na skrzyżowaniu dróg; niestety po drugiej stronie ulicy w sąsiedztwo obiektu wkracza intensywnie zabudowa. Dendroflora of object has a high compositional value because four Small-leaved lime surround roadside cross; trees have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of trees is very good and the plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they give a balance to the surrounding farmlands and they are picturesque element at the crossroads; unfortunately the other side of the street in the neighborhood object enters the intense buildings.
5	Metalowy krzyż Metal roadside cross	Minkowice	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż rozłożysty jesion wyniosły oraz dwa jałowce pospolite uzupełniają krzyż; jesion pełni istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; jest akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; jałowce są niskie i stanowią najnowsze nasadzenia; stan zdrowotny drzew jest dobry, a kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi kontynuację śródpolnych i przydrożnych zarośli. Dendroflora of object has a high compositional value because one branchy Ash and two Junipers complete roadside cross; the Ash has an important view and aesthetic functions in landscape; this tree is viewing accent and give variety to land; the Junipers are new plantings and they are low; health condition of trees is good and the plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they are a continuation of midfield shelterbelts and roadsides flora.
6	Drewniany krzyż Wooden roadside cross	Podzamecze	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż trzy drzewa: jesion wyniosły i dwie robinie białe otaczają dookoła krzyż; drzewa pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzew obniża walory widokowe, sama zaś kompozycja podwyższa je; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż jest malowniczym elementem skrzyżowania dróg. Dendroflora of object has a high compositional value because a three trees: one ash and two Black Locust surround roadside cross; trees have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of trees reduces view values of landscape but plants composition increases those values; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they are picturesque element at the crossroads.

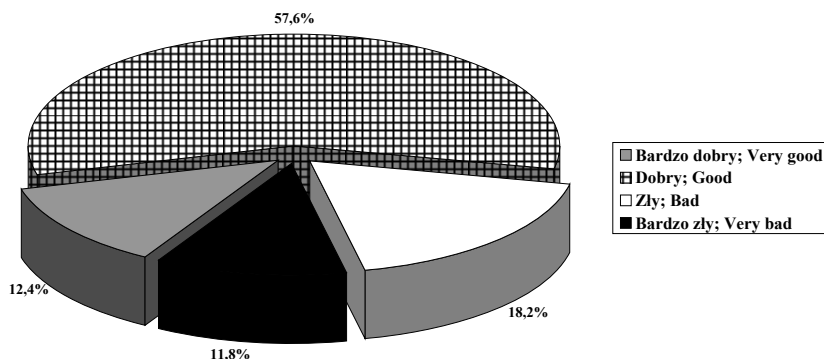
7	Drewniany krzyż Wooden roadside cross	Dominów	Dendroflora obiektu ma niezadawalający walor kompozycyjny, gdyż tylko jeden rozłożysty klon pospolity uzupełnia krzyż; drzewo pełni istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; jest akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzewa jest dobry; brak czytelnej kompozycji zieleni nie ma jednak negatywnego wpływu na walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi równowagę dla otaczających pól uprawnych i jest malowniczym elementem pobocza. Dendroflora of object has an unsatisfactory compositional value because only one branch Norway Maple completes roadside cross; tree has an important view and aesthetic functions in landscape; it is viewing accent and gives variety to land; health condition of tree is good; although there is no clear plants composition this object increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they give a balance to the surrounding farmlands and they are picturesque element at the roadside.
8	Metalowy krzyż Metal roadside cross	Żurawniki	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż rozłożysta lipa drobnolistna i dwa symetryczne jaśminowce w pełni uzupełniają krzyż; drzewo i krzewy pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzewa i krzewów jest bardzo dobry, a kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż jest zespólna widokowo z ogrodem na sąsiadującej posesji. Dendroflora of object has a high compositional value because one branch Small-leaved lime and two English Dogwood completes roadside cross; tree and shrubs have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of tree and shrubs are very good and the plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they are view connected with garden on adjoining house.
9	Metalowy krzyż Metal roadside cross	Melgiew, droga do Trzeszkowic	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż dwie rozłożyste tawuły van Houtte'a uzupełniają symetrycznie krzyż; krzewy pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny krzewów jest dobry, a kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi równowagę i urozmaicenie dla otaczających pól uprawnych. Dendroflora of object has a high compositional value because a two branches vanhouttei Spiraea symmetrical complete roadside cross; shrubs have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of shrubs are good and the plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they give a balance to the surrounding and variety to the surrounding farmlands.

10	Drewniany krzyż Wooden roadside cross	Krzesimów Drugi	Dendroflora obiektu ma bardzo wysoki walor kompozycyjny, gdyż cztery rozłożyste lipy drobnolistne otaczają dookoła stary krzyż; drzewa pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzew jest dobry, a kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny, ma natomiast słabsze powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż sąsiaduje bezpośrednio z ogrodzeniem posesji. Dendroflora of object has a very high compositional value because four branches Small-leaved limes surround old roadside cross; trees have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of trees is good and plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order but they have less relationship with the surrounding land cover types because they directly adjacent to the fence of the property.
11	Metalowy krzyż Metal roadside cross	Krzesimów Drugi droga do Lubietca	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż trzy lipy drobnolistne otaczają dookoła krzyż; drzewa pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzew jest dobry, a kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi równowagę i urozmaicenie dla otaczających pól uprawnych, a także jest malowniczym elementem skrzyżowania. Dendroflora of object has a high compositional value because three Small-leaved lime surround roadside cross; trees have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of trees is good and plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they give a balance and variety to the surrounding farmlands they are picturesque element at the crossroads.
12	Kapliczka Roadside shrine	Janowice	Dendroflora obiektu ma bardzo wysoki walor kompozycyjny, gdyż ozdobne drzewa i krzewy iglaste otaczają kapliczkę w układzie symetrycznym; drzewa i krzewy pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzew jest bardzo dobry, a przemyślana kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi równowagę i urozmaicenie dla otaczających pól uprawnych oraz jest malowniczym elementem pobocza i skrzyżowania. Dendroflora of object has a very high compositional value because ornamental coniferous shrubs nad trees complete roadside shrine in symmetrical layout; trees and shrubs have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of trees is very good and a pretty plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they give a balance and variety to the surrounding farmlands they are picturesque element at the roadside and crossroads.

13	Metalowy krzyż Metal roadside cross	Janowice	Dendroflora obiektu ma niezadawalający walor kompozycyjny, gdyż tylko jedna lipa drobnolistna uzupełnia krzyż; drzewo pełni istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; jest akcentem widokowym terenu i jego urozmaiceniem; stan zdrowotny drzewa jest dobry; brak czytelnej kompozycji zieleni nie ma jednak negatywnego wpływu na walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi urozmaicenie dla otaczających pól uprawnych, a także jest powiązana widokowo z sadem na sąsiadującej posesji. Dendroflora of object has an unsatisfactory compositional value because only one Small-leaved lime completes roadside cross; tree has an important view and aesthetic functions in landscape; it is viewing accent and gives variety to land; health condition of tree is good; although there is no clear plants composition this object increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they give a variety to the surrounding farmlands and also they are view connected with orchard on adjoining property.
14	Metalowy krzyż Metal roadside cross	Janówek	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż trzy drzewa: jesion wyniosły i dwie lipy drobnolistne uzupełniają krzyż; drzewa pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaiceniem; stan zdrowotny drzew jest dobry, a kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż jest malowniczym elementem pobocza; niestety obiekt bezpośrednio sąsiaduje z ogrodzeniem posesji. Dendroflora of object has a high compositional value because three trees: one Ash and two Small-leaved limes complete roadside cross; trees have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of trees is good and plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they are picturesque element at the roadside; unfortunately object directly adjacent to the fence of the property.
15	Metalowy krzyż Metal roadside cross	Józefów	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż dwie rozłożyste lipy drobnolistne uzupełniają symetrycznie krzyż; drzewa pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaiceniem; stan zdrowotny drzew jest dobry, a kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi malownicze połączenie pól i pobocza drogi. Dendroflora of object has a high compositional value because a two branches Small-leaved limes symmetrical complete roadside cross; trees have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of trees is good and plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they are a picturesque combination of farmlands and roadside.

16	Metalowy krzyż Metal roadside cross	Józefów	Dendroflora obiektu ma wysoki walor kompozycyjny, gdyż dwie rozłożyste lipy drobnolistne oraz dwie różne wielokwiatowe uzupełniają symetrycznie krzyż; drzewa i krzewy pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzew oraz krzewów jest dobry i bardzo dobry, a kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi malownicze połączenie pól i lasów ze skrzyżowaniem dróg. Dendroflora of object has a high compositional value because a two branches Small-leaved limes and two multiflora rose symmetrical complete roadside cross; shrubs nad trees have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of trees and shrubs are good nad very good and the plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they are a picturesque combination of farmlands and forests with crossroads.
17	Drewniany krzyż Wooden roadside cross	Józefów Kolonia	Dendroflora obiektu ma bardzo wysoki walor kompozycyjny, gdyż dwie rozłożyste lipy drobnolistne uzupełniają symetrycznie krzyż; drzewa pełnią istotną funkcję widokowo-estetyczną w krajobrazie; są akcentem widokowym terenu i jego znaczącym urozmaicheniem; stan zdrowotny drzew jest bardzo dobry, a kompozycja zieleni podwyższa walory widokowe krajobrazu; roślinność wykazuje ład przestrzenny i powiązanie z otaczającą formą pokrycia terenu, gdyż stanowi malownicze połączenie pól i pobocza drogi. Dendroflora of object has a very high compositional value because a two branches Small-leaved limes symmetrical complete roadside cross; trees have an important view and aesthetic functions in landscape; they are viewing accent and give variety to land; health condition of trees are very good and the plants composition increases view values of landscape; plants have spatial order and they have a relationship with the surrounding land cover types because they are a picturesque combination of farmlands and roadside.

Opracowanie własne

Ryc. 1. Stan zdrowotny drzew rosnących przy przydrożnych obiektach sakralnych

Fig. 1. The health condition of trees in roadside sacral objects

Przy zdecydowanej większości przydrożnych krzyży, kapliczek i figur drzewa oraz krzewy są świadomie zakomponowane. Tylko przy niewielu obiektach trudno jednoznacznie określić, czy są one starsze niż rosnące wokół nich drzewa. Istnieją bowiem dwie możliwości – albo dany obiekt został zlokalizowany w miejscu, w którym drzewo już było, albo też w celu podkreślenia jego znaczenia w krajobrazie uzupełniano go dendroflorą. Dylemat ten dotyczy przede wszystkim krzyży, kapliczek lub figur zlokalizowanych przy bardzo starym drzewostanie.

Analiza układu przestrzennego roślinności pozwala stwierdzić, że najczęściej krzewy i drzewa sadzone są w układach symetrycznych po dwa lub cztery okazy. Taki sposób rozmieszczenia dendroflory cechuje 38 obiektów. Dzięki takiej kompozycji roślinnej obiekt ma wydzieloną przestrzeń, a także jest ramowany w określonym widoku. Z drugiej strony część obiektów na analizowanym terenie uzupełniona jest tylko o pojedyncze drzewa lub krzewy. W takim przypadku również pojawia się wątpliwość, czy jest to zamierzony efekt, czy też, któryś z okazów został w przeszłości usunięty lub zniszczony. Obiektów o tak ukształtowanej roślinności jest w gminie Mełgiew 15. Pozostałych 11 przydrożnych obiektów sakralnych ma w tle zwartą grupę krzewów lub drzew.

Waloryzacja badanych obiektów sakralnych pod względem ich wartości wizualno-estetycznych i kompozycyjno-przestrzennych wykazała, że przy 20% zinwentaryzowanych obiektów sakralnych drzewa i krzewy mają wyraźne znaczenie w krajobrazie gminy Mełgiew. Wśród 64 obiektów sakralnych uzupełnionych dendroflorą 17 wykazuje duże wartości widokowo-estetyczne oraz kompozycyjno-przestrzenne. Roślinność tych obiektów ma interesującą strukturę i można ją uznać za akcent krajobrazowy zwiększający różnorodność wizualną analizowanego terenu. Wykazują one także istotne powiązanie funkcjonalno-przestrzenne z sąsiadującą formą pokrycia terenu. Wykaz obiektów sakralnych z roślinnością o dużych wartościach przyrodniczo-krajobrazowych przedstawia tabela 2.

PODSUMOWANIE

W wyniku przeprowadzonych badań na terenie gminy Mełgiew stwierdzono, że spośród zinwentaryzowanych przydrożnych obiektów sakralnych 17 charakteryzuje się dużymi wartościami widokowo-estetycznymi i kompozycyjno-przestrzennymi, a 23 średnimi. Powyższe dane ukazują, jak wielkie znaczenie mają drzewa i krzewy przy tych obiektach w kształtowaniu krajobrazu badanego obszaru.

Przydrożne obiekty sakralne uzupełnione o drzewa i krzewy są bardzo ważnymi elementami przestrzennymi w krajobrazie zwiększając jego różnorodność. Taką funkcję, można bowiem przypisać 38 zinwentaryzowanym obiektom. Malowniczo położone wraz z dopełniającą je dendroflorą stanowią jego swoiste akcenty. W wyniku przeprowadzonych badań stwierdzono liczne stosowanie plastikowych ozdób. Niestety elementy te zamiast zdobić, szpecą obiekty sakralne, a przez to otaczającą przestrzeń. Przydrożne krzyże oraz kapliczki szczególnie pokryte wrzaskliwymi kolorystycznie kwiatami wywierają negatywny efekt wizualno-estetyczny w krajobrazie. Zapomina się współcześnie o roli żywych roślin w upiększaniu tych obiektów, a to właśnie one podkreślają ich walory estetyczne i krajobrazowe. Właściwe dobrane i zakomponowane drzewa oraz krzewy stają się nie tylko ich uzupełnieniem, ale także nadają im niepowtarzalny charakter. Stają się dla nich swoistymi „świętymi gajami”, wydzielając granicę pomiędzy sacrum a profanum w krajobrazie. Z drugiej strony obecność drzew i krzewów jako zwartych grup przydrożnej roślinności stanowi rodzaj wskaźnika sugerującego obecność krzyża lub kapliczki w odległości niepozwalającej jeszcze na dostrzeżenie samego religijnego elementu. W ten właśnie sposób roślinność, a zwłaszcza dendroflora przydrożnych obiektów sakralnych buduje *genus loci* tych miejsc i polskiego krajobrazu.

PIŚMIENNICTWO

- Borcza Z., Czechowicz M., 2003. *Zieleń towarzysząca obiektom sakralnym*, [w:] F. Gospodarczyk (red.), *Ogrody przyświątynne i klasztorne. Rekonstrukcja, rewaloryzacja, pielęgnacja*. Stow. Ogrody Dolnośląskie, Wrocław, 81–86.
- Cała A., 2007. *Krajobraz z sacrum w tle – kapliczki przydrożne jako element krajobrazu wsi opolskich*. Teki Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN, 24–34.
- Czerwiński T., 2012. *Kapliczki i krzyże przydrożne w Polsce*, MUZA, Warszawa, 402 ss.
- Fortuna-Antoszkiewicz B., Kimic K., 2007. *Miejsce kapliczek i przydrożnych krzyży w krajobrazie terenów wiejskich Mazowsza*. Teki Kom. Arch. Urb. Stud. Krajobr. – OL PAN, 35–47.
- Frąckiewicz W., 2011. *Kapliczki w żywym dziedzictwie kultury tradycyjnej koło Lublina*. Studia Kulturowo-Edukacyjne, 6, 1, 98–151.
- Garbacz K., 2009. *Na szlaku biłgorajskich kapliczek i krzyży przydrożnych*, Agencja Wyd. PDN, Zielona Góra, 351 ss.
- Gauda A., 1987. *Ludowe krzyże żelazne na Lubelszczyźnie*. Studia i Materiały Lubelskie, t. 12, 109–143.

- Kondraciuk P., Urbański A., 2008. *Kapliczki, figury i krzyże przydrożne w pejzażu pogranicza*, Lublin–Zamość.
- Kozaczyńska B., 2007. *Kapliczki, figury i krzyże przydrożne elementem krajobrazu przyrodniczo-kulturowego południowo-zachodniego Podlasia*, [w:] *Przyroda a turystyka we wschodniej Polsce*. M. Żabka, R. Kowalski (red.), Wyd. Akademii Podlaskiej, Siedlce, 256–270.
- Majdecka-Strzeżek A., 2003. *Zieleń obiektów sakralnych w Polsce – tradycja i współczesność*, [w:] F. Gospodarczyk (red.), *Ogrody przyświątynne i klasztorne. Rekonstrukcja, rewitalizacja, pielęgnacja*. Stow. Ogrody Dolnośląskie, Wrocław, 87–101.
- Petera J., 1981. *Kapliczki drewniane na Lubelszczyźnie*, [w:] *Z zagadnień kultury ludowej*, Muzeum Wsi Lubelskiej, Lublin, 63–106.
- Sempliński P. (red.), 2009. *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Mełgiew*, Mełgiew, 130 ss.
- Seneta W., Dolatowski J., 2002. *Dendrologia*. Wyd. Nauk. PWN, Warszawa, 559 ss.
- Seweryn T., 1958. *Kapliczki krzyże przydrożne w Polsce*, PAX, Warszawa, 213 ss.

ROADSIDE SACRAL OBJECTS DENDROFLORA IN MEŁGIEW DISTRICT (LUBLIN VOIVODESHIP) OF THE NATURAL AND LANDSCAPE ASPECT

Abstract. One of the elements of Polish landscape is roadside sacral objects. Very often they are accompanied by plants, especially trees and shrubs. Research conducted in the area of Mełgiew district, in the Lublin Voivodeship, constitutes an inventory of such objects and their plants. It determines the list of species, health and age status of roadside sacral objects dendroflora. The result of this study is a evaluation of the plants surrounding these sacral objects in terms of natural and landscape.

Key words: dendroflora, roadside sacral objects, landscape, Mełgiew, cross, roadside shrine